

Voorwoord

In 2009 is het vierhonderd jaar geleden dat de Engelsman Henry Hudson, in dienst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, met het schip de "Halve Maen" de oostkust van Amerika bereikte, terwijl hij eigenlijk op zoek was naar een snellere doorvaart richting Indië. Op 3 september bereikten hij en zijn matrozen – voor de helft afkomstig uit de Republiek – bij Manhattan een rivier die later naar Hudson vernoemd werd. Dit historische feit wordt dit jaar uitgebreid herdacht met websites, publicaties als het vuistdikke handboek *Four Centuries* van het Roosevelt Study Center in Middelburg en verscheidene festiviteiten in New York en Amsterdam. Ook Barack Obama refereerde al meermalen aan de Hudson-activiteiten. Na zijn ontmoeting met Jan Peter Balkenende, op 14 juli 2009, zei de mediagenieke Obama dat hij uitkeek naar de 'geweldige Hudson-vieringen' in september, 'omdat een Nederlandse handelsfirma de basis voor de Verenigde Staten legde'. Hoe diplomatiek de Amerikaanse president hier misschien ook optrad, zijn uitspraak is er niet minder waar om: de latere dynamische ontwikkeling van New York en de Verenigde Staten is alleen te begrijpen door de Nederlandse wortels in rekening te brengen.

De Hudson-herdenkingen vormen aanleiding genoeg om een *Groniek*-special over dit onderwerp uit te brengen, met als oogmerk het voorthelpen van het historische debat. De huidige, overvloedige aandacht voor de Nederlandse betrokkenheid bij het eerste begin van de Verenigde Staten overschaduwet namelijk gemakkelijk het feit dat Amerika doorgaans de motor was van de wederzijdse beïnvloeding, en niet Nederland. Dit nummer beklemtoont daarom de Amerikaans-Nederlandse beïnvloeding, in die volgorde. Dat gebeurt door patronen van democratisering en modernisering in de wederzijdse betrekkingen te accentueren. De Amerikaanse invloeden op Nederland waren in de afgelopen vier eeuwen op tal van terreinen zichtbaar. *Groniek* heeft ervoor gekozen om drie thema's – mensenrechten, religie en emigratie – naar voren te halen, omdat de patronen van democratisering en modernisering op die gebieden het meest in het oog springen. De brede culturele amerikanisering die Nederland in de twintigste eeuw heeft ondergaan, wordt in dit nummer buiten beschouwing gelaten. Dit thema recht doen zou meerdere handboeken vereisen.

De eerste drie artikelen van dit Amerikanummer zetten de mensenrechten in de schijnwerpers. De PKN-predikant en kerkjurist Leon van

den Broeke opent met een bijdrage over het historische kerkrecht van de gereformeerde kerk in New York tegen het einde van de zeventiende eeuw. Hij laat zien dat de Nederlandse gereformeerde kerk zich na de Engelse machtsovername in 1664 niet naar de marge liet verdrijven. Van den Broeke besteedt onder meer aandacht aan de *Charter* (1696), die de Nederlandse gereformeerden in Amerika als eerste religieuze orgaan godsdienstvrijheid verleende en de rechtspositie van de kerk versterkte.

Doeko Bosscher, hoogleraar Eigentijdse Geschiedenis in Groningen, behandelt de ontwikkeling van de burgerrechten van de negentiende eeuw tot het midden van de twintigste eeuw. Bosscher gaat in op het abolitionisme in de Verenigde Staten, dat sinds de Amerikaanse onafhankelijkheid en de *Bill of Rights* in opkomst was. Ondanks de afschaffing van de slavernij onder Lincoln bleef de Amerikaanse samenleving sterk gesegregeerd en doortrokken van racisme. De onvrede hierover werd in de jaren vijftig en zestig verwoord in de *Civil Rights Movement*, met als belangrijkste woordvoerder Martin Luther King.

De jurist Jan Willem Sap toont aan hoe de ontwikkeling van de mensenrechten in Europa en Nederland gestimuleerd werd vanuit de Verenigde Staten. De Amerikaanse beïnvloeding van de Nederlandse discourses over mensenrechten traceert hij in de Amerikaanse Revolutie, de *four freedoms*-toespraak van Franklin D. Roosevelt en het VN-Handvest.

In de volgende drie bijdragen staan de onderwerpen religie en emigratie centraal. De historicus en VU-hoogleraar George Harinck belicht de Amerikaans-Nederlandse religieuze betrekkingen gedurende de negentiende eeuw. Hij toont aan dat de godsdienstige contacten tussen Amerika en Nederland een patroon van continuïteit vertoonden. Daarbij lag het initiatief sinds de Amerikaanse onafhankelijkheid in 1776 vooral bij de Amerikanen en niet bij de Nederlanders. De beïnvloeding van Nederlandse zijde bleef, aldus Harinck, hoofdzakelijk beperkt tot de afgescheiden emigrantengroepen rond A.C. van Raalte en H.P. Scholte.

De historicus Hans Krabbendam, werkzaam aan het Roosevelt Study Center, vestigt de aandacht op de Amerikaanse religieuze invasie na de Tweede Wereldoorlog, die gestalte kreeg in de komst van Youth for Christ en evangelisten als Billy Graham, en een democratiserende uitwerking had op het Nederlandse christendom. Volgens Krabbendam reikten Amerikaanse gelovigen de Nederlandse orthodoxe christenen instrumenten aan waarmee ze de seculiere jaren zestig en zeventig doorkwamen.

Ten slotte haalt de historicus en promovendus Enne Koops de belang-

rijkste momenten naar voren van de modernisering in de Nederlandse emigratie richting Amerika van 1840 tot heden. Hij onderscheidt zes ijkpunten van modernisering die de ervaring van de Nederlandse trek naar de Verenigde Staten gevormd hebben, maar ook de emigratie van Nederlanders naar andere landen. Hij komt tot de slotsom dat vooral ontwikkelingen in de technologie en communicatiesector de emigratie-ervaring ingrijpend veranderd hebben.

Het Supplement begint met een 'Hoog van de Toren' waarin redactielid Rik Groenewoud pleit voor nadere samenwerking tussen de historische en archeologische wetenschappen. In de rubriek 'Historisch Erfgoed' behandelt Christina Williamson de lotgevallen van het heiligdom Panama in hedendaags Turkije tijdens de Hellenistische periode. Het laatste artikel van het nummer is in de rubriek 'Persoonlijkheden', waarin Jan Paul Hinrichs schrijft over zijn biografie van de slavist en hoogleraar Nicolaas van Wijk (1880-1941).

Gastredacteur Enne Koops en de redactie van *Groniek* wensen u veel leesplezier.